

δυνατὸν οὐσίαν τινὰ αὐτὸν λέγεσθαι· ἓνα μὲν τρόπον ἀπλῶς, διὰ τὸ μήτε ὕλην ἔχειν μέρος αὐτῆς, μήτε τρόπῳ τινὶ ἐνοῦσθαι τῇ ὕλῃ ὡς εἶδος, καὶ οὕτως ὁ τε Θεὸς αὐλός ἐστιν, οἳ τε ἄγγελοι· ἕτερον δὲ τρόπον δυνάμεθα λέγειν οὐσίαν τινὰ αὐτὸν διὰ τὸ μήτε μέρος ἑαυτῆς ἔχειν τὴν ὕλην, μήθ' ἐνοῦσθαι τῇ ὕλῃ ὡς εἶδος ἐμβεβυθισμένον οἷον αὐτῇ καὶ κατειλημμένον ὑπὸ τοῦ δεκτικοῦ τῆς ὕλης, οὕτω δὲ ἡ λογικὴ ψυχὴ, καὶ ἕως ἂν ἡ ἐν τῷ σώματι, αὐτὸν ἐστὶν εἶδος· οὔτε γὰρ μέρος αὐτῆς ἔχει τὴν ὕλην, οὐθ' ἐνοῦται τῇ ὕλῃ ὡς ἐμβεβαπτισμένον εἶδος αὐτῇ καὶ ὑπὸ ταύτης οἷον εἰπεῖν περιδεδραγμένον, καὶ οὕτω δεῖ νοεῖν τὸ τοῦ διδασκάλου, ὅτι κάκεινος τὴν αὐτὴν εἶχε διάνοιαν. Δεῖ γάρ, φησὶν, ἐν πάσῃ νοούσῃ οὐσίᾳ εἶναι παντάπασιν ἀμεθεξίαν τῆς ὕλης, ὡς μήτε μέρος αὐτῆς εἶναι τὴν ὕλην, μήτε εἶδος εἶναι αὐτὴν οἷον ἐμπεπυσμένον τῇ ὕλῃ· καὶ οὐ φησὶν ἀπλῶς μὴ δεῖν εἶναι ἠνωμένην τῇ ὕλῃ τὴν τοιαύτην οὐσίαν, ἀλλὰ τὸ μὴ δεῖν οἷον ἐμπεπυσμένην εἶναι προστίθῃσιν, καθά φησὶν αὐτὸς περὶ τῶν ἄλλων ἐνύλων εἰδῶν, ἃ καθάπαξ ἐμβεβάπτισται καὶ οἷον εἰπεῖν ἐμβεβύθισται τῇ ὕλῃ.

LXXVI.

ος'. Κατὰ τῶν τιθέντων ὕλην πνευματικὴν.

Οὐδὲ δυνατὸν τινὰ λέγειν. — Λύει τινὰ ἀντίθεσιν. Εἶπε γὰρ ἂν τις, ὡς ὀλη ἡ δύναμις τῆς προτεθείσης ἀποδείξεως ἰδρυταὶ ἐν τῷ δεῖν ἅπαν ὁ ἂν ἡ νοητὸν, εἶναι καὶ αὐτὸν ἐκ τοῦ τὴν ὕλην ἐμπόδιον γίνεσθαι τῇ νοήσει. Ἄλλ' ἐγὼ φημι μὴ πᾶσαν ὕλην ἐμπόδιον εἶναι τῷ νοεῖν, ἀλλὰ τὴν σωματικὴν μόνην ὕλην· ταύτην δὲ οὐ τίθεμεν ἐν ταῖς κεχωρισμέναις οὐσίαις, ἀλλὰ τὴν πνευματικὴν ὕλην. Ταύτην τοίνυν ἀπροσκευάζεται τὴν ἀντίθεσιν, τοῦτ' ἀνατρέπων μόνον, τὸ τὴν σωματικὴν ὕλην κώλυμα γίνεσθαι τῆς νοήσεως, καὶ τοῦτο δείκνυσιν ἐκ τοιαύτης ἀκολουθίας.

Εἰ ἡ σωματικὴ ὕλη ἐνεπόδιζε τῇ νοήσει, εἶπετ' ἂν τὸ σωματικὸν εἶδος μὴ εἶναι ποτε ἐνεργεῖα νοητὸν· ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἐστὶ ψεῦδος· ἄρα καὶ τὸ ἠγούμενον. Τὸ ψεῦδος τοῦ ἐπομένου φανερόν ἐστιν· πᾶν γὰρ ἀπὸ τῆς ὕλης ἀφαιρεῖσθαι δυνάμενον ἐνεργεῖα νοητὸν εἶναι δύναται· ἀλλ' αὐτὸ τὸ σωματικὸν εἶδος, ὡσπερ καὶ τὰ ἄλλα εἶδη, δύναται ἀφαιρεῖσθαι τῆς ὕλης· ἄρα καὶ τὰ λοιπά. Ἡ δὲ ἀκολουθία οὕτως δεικνύται· σαφὲς γὰρ ἐστὶν ὡς ἡ ὕλη οὐ λέγεται σωματικὴ εἰ μὴ διὰ τὸ ἔχειν εἶδος σωματικὸν δι' οὐ μορφοῦται. Εἰ τοίνυν ἡ σωματικὴ ὕλη κωλύει, τοῦτ' ἐστὶ τῷ λόγῳ τοῦ σωματικοῦ εἶδους· ἀλλὰ τοῦτ' ἀδύνατον ἐστὶν.

Ὡς ἂν δὲ κατὰ τῶν ἀντιτιθέντων δραστηριωτέρα ἢ ἐπιχειρήσεις γένηται, ὧδε προχωρητέον ἂν εἴη. Εἰ ἡ σωματικὴ ὕλη ἐμπόδιον γίνεται τῇ νοήσει

καὶ οὐχ ἢ πνευματικῆ, ἢ ὡς σωματικῆ τοῦτ' ἔχει τὸ κωλύειν, ἢ ὡς ὕλη μόνον· εἰ μὲν οὖν ὡς σωματικῆ, ἔψεται τὸ ἄτοπον εἰς ὅπερ αὐτοὺς ἀπήγαγεν ὁ διδάσκαλος· εἰ δὲ ὡς ὕλη, πᾶσα ὕλη ἐμπόδιον οὕτως ἔσται· πᾶν γὰρ ὃ προσήκει τινί, ἢ τοιόνδε ἐστί, καὶ παντὶ τοιῷδε προσήκει, ὡσπερ τὰ τῷ ἀνθρώπῳ προσήκοντα, ἢ ἀνθρωπός ἐστιν, ἢ τὰ ἀρμόττοντα τῷ λευκῷ ἀνθρώπῳ, ἢ λευκός ἐστιν ἀνθρώπος, καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ, ὡς δὲ καὶ λευκῷ ἀνθρώπῳ παντὶ προσήκουσιν, καὶ οὕτω πᾶσα ὕλη κωλύσει τὴν νόησιν, οὐ μόνον ἢ σωματικῆ, ἀλλὰ καὶ ἣν αὐτοὶ φασὶ πνευματικῆν, καὶ οὕτως ἑαυτοὺς περιτρέπουσιν.

Ἰστέον δὲ ὅτι, κατὰ τοῦτον τὸν διδάσκαλον, ἡ ὕλη διπλῆ ἐστίν· ἡ μὲν κοινὴ καὶ οἶον εἶπειν ἀσήμαντος, ἡ δὲ σεσημασμένη καὶ ἄτομος· κοινὴ μὲν, οἶον σὰρξ καὶ ὄστυν· ἄτομος δέ, οἶον αἶδε αἰ σάρκες καὶ ταῖς τὰ ὄστα. Ὁ νοῦς τοίνυν χωρίζει τὸ εἶδος τοῦ φυσικοῦ, τῆς αἰσθητῆς ὕλης καὶ ἀτόμου, οὐ μόντοι τῆς αἰσθητῆς ὕλης τῆς κοινῆς· ὡσπερ τὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶδος χωρίζει τούτων τῶν σαρκῶν καὶ τούτων τῶν ὀστέων, ἅπερ οὐκ εἰσὶν ἐν τῷ λόγῳ τοῦ εἶδους, μέρη τοῦ ἀτόμου ὄντα, ὡς λέγεται ἐν ὀγδόῳ τῶν μετὰ τὰ φυσικά, καὶ διὰ τοῦτο καὶ χωρὶς τούτων δύναται θεωρεῖσθαι· ἀλλ' οὐ δύναται διὰ τοῦ νοῦ χωρισθῆναι τὸ εἶδος τῶν σαρκῶν καὶ τῶν ὀστέων. Τὰ δὲ μαθηματικὰ εἶδη δύνανται χωρίζεσθαι διὰ τοῦ νοῦ τῆς αἰσθητῆς ὕλης συμπάσης, οὐ τῆς ἀτόμου δηλαδὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινῆς, οὐ μόντοι καὶ τῆς κοινῆς νοητῆς ὕλης, ἀλλὰ μόνον τῆς ἀτόμου. Ἡ γὰρ αἰσθητὴ ὕλη λέγεται ὕλη σωματικῆ διὰ τὸ ταῖς αἰσθηταῖς ὑποκείσθαι ποιότησι, τουτέστι τῷ θερμῷ, τῷ ψυχρῷ, τῷ μαλακῷ καὶ ταῖς τοιοῦτοις. Ἡ δὲ νοητὴ ὕλη ὑπόστασις λέγεται, καθόσον ὑφέστηκε τῇ ποσότητι· φανερόν δὲ ὅτι ἡ ποσότης πρότερόν ἐστιν ἐν τῇ οὐσίᾳ ἢ αἰ αἰσθηταὶ ποιότητες· ὅθεν αἰ ποσότητες καὶ οἱ ἀριθμοί, καὶ αἰ διαστάσεις καὶ τὰ σχήματα, ἅτινα τῶν ποιότητων εἰσὶν ὅροι, δύνανται θεωρεῖσθαι καὶ ἄνευ τῶν αἰσθητῶν ποιότητων, ὅπερ ἐστὶν ἀφαιρεῖσθαι ταύτας τῆς αἰσθητῆς ὕλης. Ἀλλ' οὐ δύνανται θεωρεῖσθαι ἄνευ τοῦ νοεῖν τὴν οὐσίαν, τὴν τῇ ποσότητι ὑποκειμένην, ὅπερ ἂν ἦν ἀφαιρεῖσθαι ταύτας τῆς νοητῆς κοινῆς ὕλης. Δύνανται μόντοι θεωρεῖσθαι ἄνευ ταύτης | ἢ ἐκείνης τῆς οὐσίας, f. 64^v ὅπερ ἐστὶν ἀφαιρεῖσθαι τῆς νοητῆς καὶ ἀτόμου ὕλης· εἰσὶ δὲ τινὰ δυνάμενα καὶ τῆς νοητῆς καὶ κοινῆς ὕλης ἀφαιρεῖσθαι, ὡσπερ τὸ ὄν, τὸ ἐν, ἢ δυνάμις, ἢ ἐντελέχεια, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἅτινα δύνανται εἶναι καὶ πάσης ὕλης χωρὶς· ὁ ὁθλόν ἐστιν ἐπὶ τῶν ἀύλων οὐσιῶν. Καὶ ἐπεὶ ὁ Πλάτων οὐ κατενόησεν ἐπὶ τῶν ἀύλων οὐσιῶν τὸ εἰρημένον περὶ τοῦ τρόπου τῆς διπλῆς ἀφαιρέσεως, πάντα ὅσαπερ ἔφημεν ἀφαιρεῖσθαι διὰ τοῦ νοῦ ὑπέθετο ἐκεῖνος καὶ πραγματικῶς ἀφαιρεῖσθαι.

Ὁθεν ἐν τῇ ψυχῇ ἢ τῇ νοήσει. — Τὰς οὐσίας ἐνταῦθα διδάσκει:

ἡμᾶς τῶν κεχωρισμένων οὐσιῶν, καὶ τοῦτο εἰς τρία διαιρεῖται τὸ μέρος·
 πρῶτον μὲν γὰρ διασαφεί τις ἐστὶν ἢ τῶν ἀπλῶν οὐσιῶν οὐσία· δεύτερον,
 διαιρεῖ τὴν οὐσίαν, τῆς τε ἀπλῆς οὐσίας καὶ τῆς συνθέτου· τρίτον, ὡς
 τὴν τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους σύνθεσιν ἐκ τῶν ἀπλῶν οὐσιῶν ἀποδιοπομ-
 5 πούμενος, φανεροῖ πότερον εἰλικρινῶς εἰσὶν αὐταὶ ἀπλαῖ, ἢ καὶ τις ἐν
 αὐταῖς εὐρίσκεται τρόπος συνθέσεως. Περὶ δὲ τὸ πρῶτον αὐθις δύο ποιεῖ·
 πρῶτον γὰρ τίθησι· τίς ἐστὶν ἢ οὐσία τοῦ ἀπλοῦ· δεύτερον, ἀποδείκνυσι.
 Φησὶ τοίνυν ὡς ἐν τῇ ψυχῇ ἢ τῇ νόησει οὐδένα τρόπον, ὡς εἴρηται, δυνατόν
 ἐστὶν εὐρεθῆναι σύνθεσιν ὕλης καὶ εἶδους, ὥστε καὶ τούτοις λαμβάνεσθαι
 10 τὴν οὐσίαν ὄν τρόπον ἐν ταῖς σωματικαῖς λαμβάνεσθαι φύσεσιν, ἐν αἷς
 οὐσία ἐστὶ τὸ ἀναθρώσκον ἐκ τῆς τοῦ εἶδους πρὸς τὴν ὕλην ἐνώσεως, ὡς
 πρότερον εἴρηται. Ἄλλὰ τὸ εἶδος μόνον λέγεται εἶναι ἢ τούτων οὐσία,
 καὶ τοῦτο δῆλον ποιεῖ. Φαμέν γάρ, φησὶν, αὐτὰς συντεθεῖσθαι ἐκ τε τοῦ
 εἶδους καὶ τοῦ εἶναι· καὶ μαρτυρίαν εἰς τοῦτο κομίζει, λέγουσαν ὡς ἄρα
 15 ἢ νόησις ἔχει εἶδος καὶ εἶναι· εἶτα ἐξηγεῖται· τί τῷ ὀνόματι τοῦ εἶδους
 ἐνταῦθα σημαίνεται, ὅτι τὸ τί ἐστὶ καὶ ἢ ἀπλή φύσις εἴτουν οὐσία τοῦ
 πράγματος, ὥστ' ἴσον δύνασθαι σύνθεσιν τινα ἐξ εἶδους καὶ εἶναι εἰπεῖν,
 καὶ σύνθεσιν ἐξ οὐσίας καὶ τοῦ εἶναι. Ὅθεν δῆλόν ἐστιν ἐναργῶς, ὡς
 ἐν ταῖς ἀπλαῖς οὐσίαις εἶδος αὐτῶν ἐστὶν ἢ οὐσία αὐτῶν.

20

LXXVII.

οζ'. Εἰ ἄρα δύναται ἢ ψυχῇ λέγεσθαι νόησις.

Ἐπεὶ δὲ εὐλογόν ἐστὶν ἀπορεῖν πῶς οὐ προσαγορεύεται καὶ ἢ ψυχῇ
 νόησις, καίτοι νοῦσα, ἀλλὰ μόνον ὁ ἄγγελος, δεῖ καὶ πρὸς τοῦτο λόγον
 25 ὑπέχειν. Ἡ τοίνυν νόησις, κατὰ τὸν αὐτῆς λόγον, οὐκ ἐστὶ δύναμις τις
 ἄλλη παρὰ τὸν νοῦν, ἀλλ' ἐντελέχειαν σημαίνει τοῦ νοῦ, καὶ διὰ τὸ τοὺς
 ἀγγέλους ἐνεργεῖα νοεῖν αἰεὶ καὶ νενοηκέναι, τοῦλάχιστον ἑαυτούς, διὰ
 τοῦτο νόησεις προσαγορεύονται· τούτου δὲ μὴ προσήκοντος ὁμοίως τῇ
 ψυχῇ, οὐ προσαγορεύεται διὰ τοῦτο νόησις. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλον ἀποδοῦναι
 f. 65 λόγον. Ἡ νόησις | σημαίνει κυρίως τὴν ἀπλουστάτην ἐνέργειαν τοῦ νοῦ,
 ὡς ἀποτείνεται πρὸς ἀπλήν τὴν οὐσίαν καὶ τὸ τί ἦν εἶναι τοῦ πράγματος,
 καὶ οὐ τὴν ἐνέργειαν τοῦ συντιθέντος καὶ διαιροῦντος νοῦ. Ἐπεὶ γοῦν οἱ
 ἄγγελοι οὐ νοῦσι τῷ συντιθέναι καὶ διαιρεῖν, ἀλλὰ μόνον αἰ ψυγαί,
 διὰ τοῦτο αὐτὰ μὲν οὐ δύνανται λέγεσθαι νόησεις, οἱ δὲ ἄγγελοι καὶ
 35 πάνυ λέγονται.

Καὶ πῶς τοῦτ' ἂν εἴη ῥᾶδιον θεωρεῖν. — Νῦν δείκνυσι τὸ
 προκείμενον, τουτέστιν ὅτι μόνον τὸ εἶδος ἐστὶν οὐσία ἐν ταῖς ἀπλαῖς
 φύσεσι. Πρὸς δὲ τὴν ἀπόδειξιν τούτου προλαβὼν ἀποδείκνυσιν, ὅτι δυνατόν

ἴσιν εἶδος τι εἶναι χωρὶς ὕλης· τούτου γὰρ δήπου δειχθέντος, εὐθύς καὶ τὸ προκείμενον δείκνυται· ἐν ἐκείνῃ γὰρ τῇ οὐσίᾳ, ἥτις εἶδος μόνον ἐστίν, ἀδύνατον οὐσίαν τινὰ δίδουσθαι, εἰ μὴ τὸ εἶδος μόνον.

LXXVIII.

ση'. Εἰ τὸ εἶδος ἤρτηται τῆς ὕλης ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ εἶδος εἶναι.

Ὁ δὲ λόγος εἰς οὐ δείκνυσι δυνατόν εἶναι χωρὶς ὕλης εἶδος τι εὐρίσκεισθαι τοιοῦτος ἐστίν. Ὅταν δύο τινὰ οὕτως ἔχωσι πρὸς ἀλληλα, ὥστε θάτερον αἷτιον εἶναι τοῦ λοιποῦ, καὶ οὐ τὸ ἀνάπαλιν, τὸ ἔχον τὸν τῆς 10 αἰτίας λόγον εἶναι δύναται χωρὶς τοῦ λοιποῦ, ἀλλ' οὐκ ἀντιστρέφει. Ἐὰν δὲ εἶδος καὶ ἡ ὕλη οὕτω πρὸς ἀλληλα ἔχουσιν ὥστε θάτερον, δηλονότι τὸ εἶδος, αἷτιον ὑπάρχειν τοῦ εἶναι τῆς ὕλης· οὐκοῦν, εἰ καὶ τὴν ὕλην ἀδύνατόν ἐστιν εἶναι τοῦ εἶδους χωρὶς, τὸ μέντοι γε εἶδος εἶναι δύναται ἀνευ τῆς ὕλης. Ἡ μείζων σαφής ἐστίν. Ἡ ἐλάττων δείκνυται παρ' αὐτοῦ 15 συντόμως, ὅτι τὸ εἶδος ἐστίν ὃ δίδωσι τὸ εἶναι τῷ πράγματι, δηλονότι τῇ ὕλει· καὶ ἵνα μὴ τις οἰηθῇ ἄτοπον καὶ ἀνάρμοστον εἶναι τὸ εἶναι τι εἶδος χωρὶς ὕλης, δείκνυσι τοῦτ' εὐλόγως συμβαίνειν. Τὸ γὰρ εἶδος, φησὶν, οὐκ ἤρτηται τῆς ὕλης αὐτῷ τούτῳ τῷ εἶδος εἶναι, ἀλλὰ τοῖς εἶδεσι, τοῖς μὴ δυναμένοις ἀνευ ὕλης ὑπάρχειν, τοῦτο συμβαίνει, καθόσον ἀτελεῖ εἶδη εἰσὶν, 20 οὐ καθόσον εἰσὶν εἶδη· τὸ δὲ ἀτελεῖ ταῦτ' εἶναι οὐδέν ἐστιν ἕτερον ἢ τὸ διεστάναι τῆς πρώτης ἀρχῆς, ἥτις ἐστὶ πρώτη ἐνέργεια καὶ εἰλικρινής, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τῇ πρώτῃ ἀρχῇ πλησιέστερα εἶδη, οἷά εἰσιν οἱ ἄγγελοι, ὡς εἶδη τέλεια ὄντα, εἶδη εἰσὶ καθ' ἑαυτὰ χωρὶς τῆς ὕλης ὑφεστηκότα· ἕθεν τὸ εἶδος, κατὰ τὸ γένος ὅλον ἑαυτοῦ, οὐ δεῖται τῆς ὕλης. Καὶ διὰ 25 τοῦτο συμπεραίνει τὸ πρωτοτύπως αὐτῷ προκείμενον ὃ διδάσκαλος, λέγων ὡς ἐντεῦθεν συμβαίνει τὰς οὐσίας τῶν τοιούτων οὐσιῶν, τῶν ἀνευ ὕλης δηλονότι καὶ καθ' αὐτὰς ὑφεστηκυῶν, μὴ δύνασθαι εἶναι ἄλλο ἢ αὐτὰ τὰ εἶδη.

Ἀπορίαν δὲ ἔχει τὸ εἰρημένον περὶ τοῦ εἶδους, ὅτι φησὶ τὸ εἶδος μὴ 30 ἤρτησθαι τῆς ὕλης αὐτῷ τούτῳ τῷ εἶδος εἶναι· δόξειε γὰρ ἂν μᾶλλον | ἐξ f. 66^v ἀνάγκης τοῦθ' ἔπεσθαι· ὕλη γὰρ καὶ εἶδος ἀναφορικά εἰσιν· ἀλλὰ θάτερον τῶν ἀναφορικῶν, ἢ τοιόνδε, ἤρτηται τοῦ λοιποῦ, οἷον ὁ πατήρ αὐτῷ τῷ εἶναι πατήρ ἤρτηται τοῦ υἱοῦ, καὶ τὸ ἀνάπαλιν. Ἀλλὰ δεῖ λέγειν, ὅτι τὸ εἶδος τριχῶς λαμβάνεσθαι δύναται· ἓνα μὲν τρόπον, ὡς τὸ μέρος τοῦ συν- 35 θέτου· δεύτερον δέ, ὃ μῆτε κατὰ τὴν οὐσίαν μέρος ἐστὶ τοῦ συνθέτου, μῆτε κατὰ τὸ εἶναι· τρίτον, ὃ κοινόν ἐστι τούτοις καθάπερ τι γένος αὐτῶν. Ἄν μὲν οὖν κατὰ τὸν πρότερον τρόπον διαλεγώμεθα, τὸ τοιοῦτον εἶδος

ἀναφορικόν ἐστι πρὸς τὴν ὕλην, καὶ περὶ τοῦ τοιούτου ἀληθές ἐστι τὸ εἰρημένον, ὡς ἐξ ἀνάγκης ἤρτηται πως τῆς ὕλης, καὶ ὅταν κεχωρισμένον ᾗ· καὶ περὶ τοῦ τοιούτου εἶδους οὐ φησιν ὁ διδάσκαλος ἐνταῦθα. Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον τρόπον τὸ εἶδος λαμβανόμενον, οὐδαμῆ οὐδαμῶς ἐστι τῆς ὕλης ἠρτημένον διὰ τὸ μηδὲν εἶναι κοινὸν αὐτῷ καὶ τῇ ὕλη. Ἄν δὲ δια-
 5 λεγώμεθα περὶ τοῦ εἶδους κατὰ τὸν τρίτον τρόπον, τότε τὸ εἶδος ἠρτηται κατὰ τι τῆς ὕλης, τουτέστιν ὅσον κατ' ἐκεῖνο τὸ εἶδος, ὃ μέρος εἶναι τοῦ συνθέτου δύναται, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς, ὅτι οὐ κατ' ἐκεῖνο τὸ εἶδος, ὃ μέρος εἶναι τοῦ συνθέτου οὐ δύναται· καὶ περὶ τοῦ εἶδους τοῦτον τὸν τρόπον
 10 θεωρουμένου διαλέγεται ἐνταῦθα ὁ διδάσκαλος, λέγων τὸ εἶδος αὐτῷ τῷ εἶδος εἶναι μὴ ἠρτησθαι τῆς ὕλης· εἰ γὰρ ἤρμοττε τῷ εἶδει, ἢ εἶδος ἐστίν, ἤρμοττεν ἂν παντὶ εἶδει, ὅπερ οὐκ ἐστίν ἀληθές περὶ τοῦ ἀγγελικοῦ. Καὶ ἐτι περὶ τούτου τοῦ εἶδους διαλέγεται, δῆλόν ἐστι δι' ὧν ἐπήγαγεν, ὅτι τὸ εἶδος καθ' ὅλον τὸ γένος αὐτοῦ οὐκ ἠρτηται τῆς ὕλης.

15

LXXIX.

οθ'. Ὅπως οὐ δεῖ λέγεσθαι κυρίως τοὺς ἀγγέλους εἶδη,
 ἀλλὰ μᾶλλον ἐνεργείας ἢ ἐντελεχείας.

Δεῖ μέντοι γε εἰδέναί, ἐτι εἶδος ἐστὶ κυριώτατα ὃ τοῦ συνθέτου
 20 μέρος ἐστὶ, τὰ δ' ἕτερα εἶδη μᾶλλον δεῖ λέγεσθαι ἐντελεχείας ἢ εἶδη, διότι τὸ εἶδος εἶπουν ἢ μορφή κατὰ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ἀπὸ τοῦ μορφοῦν τι καὶ εἶδοποιεῖν λέγεται. Σαφές δὲ ἐστίν, ὡς ἐκεῖνα τὰ εἶδη οὐδὲν ἄλλο μορφοῦσιν, ἀλλ' αὐτὰ μᾶλλον μορφοῦνται οἷον εἶπειν αὐτῷ τῷ εἶναι· τὰ δὲ εἶδη, τὰ ὡς μέρη τοῦ συνθέτου, μορφοῦσί τι, δηλονότι τὴν
 25 ὕλην· ὅθεν τὸ εἶδος, συνεσταλμένως μὲν λαμβανόμενον, ἀναφορικόν ἐστι πρὸς τὴν ὕλην, οὐ μὴν καὶ ἐξηπλωμένως.

Ἐν τούτῳ τοίνυν διαφέρουσιν ἢ οὐσία τῆς συνθέτου οὐσίας. — Νῦν ἀποδίδωσι τὴν διαφορὰν, ἢ ἐστὶν ἐν τε τῇ οὐσίᾳ τῶν συνθέτων φύσεων καὶ ἐν τῇ τῶν ἀπλῶν, καὶ φησὶν ἐν τούτῳ διαφέρειν
 30 αὐτάς, ἐν τῷ τὴν μὲν τοῦ συνθέτου οὐσίαν μὴ εἶναι· μόνον ὕλην, μὴδὲ μόνον εἶδος, ἀλλ' ἄμφω περιπτύσσεσθαι ὡς εἶπειν καὶ περιδεδράχθαι· ἀναθρώσκει γὰρ ἐκ τῆς ἀμφοῖν τούτων συνθέσεως. Ἡ δὲ τοῦ ἀπλοῦ
 f. 66 οὐσία εἶδος ἐστὶ μόνον. Ἐκ | δὲ ταύτης τῆς διαφορᾶς ἀκολουθοῦσιν ἄλλαι δύο διαφοραί· μία μὲν, ὅτι ἢ οὐσία τοῦ συνθέτου πράγματος δύναται
 35 σημαίνεσθαι ὡς ὅλον καὶ ὡς μέρος, καὶ τοῦτο συμβαίνει διὰ τὸν τῆς ὕλης ἀφορισμόν, ὡς προεῖρηται, ἦν δύναται τὸ εἶδος ἀπλῶς μὲν ἀποκλείον ὡς μέρος σημαίνεσθαι, οἷον ἢ ἀνθρωπότης, ἀδιακρίτως δὲ καὶ ἀδιορίστως ἐγκλείον ὡς ὅλον σημαίνεσθαι, οἷον ἄνθρωπος· καὶ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὸ

πραγματικὸν μέρος κατηγορεῖσθαι, ἀλλὰ τὸ ὄλον, ἐπομένως ἀκολουθεῖ ποτὲ μὲν αὐτὴν κατηγορεῖσθαι, τουτέστιν ὅταν σημαίνεται ὡς ὄλον, ὄλον ἄνθρωπος· ποτὲ δὲ μή, ὅταν δηλονότι ὡς μέρος σημαίνεται, ὄλον ἀνθρωπότης. Οὐ γὰρ δυνατόν ἐστι λέγειν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ, ὄλον ἡ ἀνθρωπότης, ἀλλ' ἡ τοῦ ἀπλοῦ πράγματος οὐσία, ἢ ἐστὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ, οὐ δύναται σημαίνεσθαι εἰ μὴ ὡς ὄλον, ἐπεὶ οὐδὲν ἐστὶν ἐν τοῖς τοιούτοις παρὰ τὸ εἶδος, ὡσανεὶ τὸ εἶδος δεχόμενον, ὃ δύναται ἂν ἐγκλείεσθαι διὰ τῆς οὐσίας τρόπῳ τινί· καὶ διὰ τοῦτ' ἐπειδὴ ὡς ὄλον αἰεὶ σημαίνεται, ἀκολουθῶς καὶ αἰεὶ κατηγορεῖται· ὅθεν, ὅπως ἂν ποτε ληφθῆι ἡ τοῦ ἀπλοῦ πράγματος οὐσία, εἴτε ἐξ ἀφαιρέσεως, εἴτε συγκεκριμένως, κατὰ τούτου 10 κατηγορεῖται. Καὶ τοῦτο διὰ τοῦ Ἀβιγκένου βεβαιοῖ, εἶτα καὶ τὴν δευτέραν προστίθῃσι διαφορὰν, ἐπομένην ἐκ τῆς πρώτης τῆς ἀνωτέρω τεθείσης, καὶ ἡ λέξις σαφὴς ἐστὶ.

LXXX.

π'. Ὅπως ἀληθὴς ἐστὶ κατηγορία αὕτη· „Ὁ Γαβριήλ 15 ἐστὶν ἡ γαβριηλότης“.

Δεῖ μέντοι γε ἐν τούτῳ σημειοῦσθαι τῷ μέρει, ὅτι κατὰ τὸν διδάσκαλον τοῦτον τὸ μὲν εἶπεν· ὁ Σωκράτης, ἡ ὁ ἄνθρωπος, ἐστὶν ἀνθρωπότης, οὐκ ἐστὶν ὀρθῶς ἔχουσα κατηγορία· τὸ δὲ εἶπεν· ὁ Γαβριήλ ἐστὶν ἡ γαβριηλότης, ἴν' οὕτως εἶπω καθ' ὁμοίότητα, ἢ· ὅδι ὁ Γα- 20 βριήλ ἐστὶν ἡ γαβριηλότης, ἀληθὴς ἐστὶ κατηγορία· τὸ δ' αὐτὸ δεῖ νοεῖν καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀγγελικῶν εἰδῶν, εἰ καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀγνοοῦμεν, ὥστε διὰ πλειόνων ἐπεξελθεῖν τῷ λόγῳ. Ὅθεν ὁ Γαβριήλ οὐκ ἐστὶν ἄτομον, ὡσπερ ὁ Πέτρος, ἀλλ' εἶδος, ὡσπερ ὁ ἄνθρωπος· καὶ ὅδι ὁ Γαβριήλ, ἄτομον, ὡσπερ ὅδι ὁ ἄνθρωπος. Ἡ δ' αἰτία τοῦ ἀληθῆ ταύτην 25 εἶναι τὴν κατηγορίαν ἐν τῷ γράμματι κεῖται στενῶς, τουτέστιν ὅτι ἡ γαβριηλότης, ὡς οὕτως εἶπεν, οὐδὲν ἀποκλείει ὅπερ ἐγκλείει ὁ Γαβριήλ, οὔτε διωρισμένως, οὔτε ἀδιορίστως· καὶ λέγω οὐδὲν, ἐν ᾧ ἂν προσλαμβάνοιτο, διότι, εἰ καὶ ἡ γαβριηλότης ἐγκλείει τινὰ τρόπον τὸ εἶναι, ὅπερ ἀδιακρίτως καὶ ἀδιορίστως ἐγκλείει ὁ Γαβριήλ, οὐ μέντοι γε ἡ οὐσία προσ- 30 λαμβάνεται ἐν τῷ εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ἀνάπαλιν, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐμποδίζει τὴν κατηγορίαν.

LXXXI.

πα'. Διὰ τί οἱ ἄγγελοι οὐ πληθύνονται κατὰ τὸν ἀριθμὸν 35 ἐν τῷ αὐτῷ εἶδει.

Τὸ δ' αἴτιον τοῦ τοὺς | ἀγγέλους μὴ δύνασθαι πληθύνεσθαι κατὰ τὸν f. 66^v ἀριθμὸν ἐν τῷ αὐτῷ εἶδει οὐδὲν ἐστὶν ἕτερον ἢ τὸ μὴ προσλαμβάνεσθαι τὰς αὐτῶν οὐσίας ἐν τινὶ ὕλῃ, ἧς τῇ διαιρέσει δύναιντ' ἂν αὐταὶ πολλα-

πλασιάζεσθαι· τὰ γὰρ εἶδη οὐδέποτε πληθύνονται κατ' ἀριθμὸν εἰ μὴ τῷ τῆς ὕλης πληθυσμῷ, εἰ εἶεν οὐσιώδη εἶδη· ἢ, κἂν ὡσιν ἐπουσιώδη εἶδη, τῷ πληθυσμῷ τῶν ὑποκειμένων ἐν οἷς προσλαμβάνονται. Ὅθεν οὐκ ἂν ἠδύναντο δύο λευκότητες εἶναι κεχωρισμένοι ἀριθμῷ διαφέρουσαι, αἶ γε τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ πλῆθος ἐκ τῶν ὑποκειμένων σφίσι λαμβάνουσιν· ὁθεν οὐ λέγεται ἡδε ἢ λευκότης, εἰ μὴ τῷ εἶναι ἐν τῷδε τῷ ὑποκειμένῳ, ὥστε, εἰ γένοιτό ποτε δύο λευκότητες κεχωρισμένοι, εἶεν ἂν εἶδει διαφέρουσαι.

LXXXII.

10 πβ'. Εἰ δύνανται δύο συμβεβηκότα ἀριθμῷ διαφέρειν, κεχωρισμένα τοῦ ὑποκειμένου.

Δεῖ δὲ εἰδέναι καὶ ὅτι ἄλλως ἐπὶ τῆς ποσότητος, καὶ ἄλλως ἐπὶ τῆς ποιότητος ἔχει κατὰ τούτον τὸν διδάσκαλον. Ἡ μὲν γὰρ λευκότης οὐδεμιᾷ μηχανῇ δύναται εἶναι χωρὶς τοῦ ὑποκειμένου, οὔτε ποιότης τις ἄλλη· εἰ 15 δὲ ἐγένετο, οὐκ ἂν ἦν αἰσθητὸν εἶδος ἀλλὰ νοητὸν, οὐδὲ μερικὸν ἀλλὰ καθόλου, καὶ οὕτως ἦν ἂν κεχωρισμένον εἶδος, ὥσπερ οἱ ἄγγελοι. Ἔστι δὲ αἰσθητὸν εἶδος καὶ μερικὸν κατὰ γε τὴν ὑπαρξιν, οὐκοῦν ἔχει τὸ μερικὸν εἶναι καὶ αἰσθητὸν διὰ τῆς ποσότητος· ἔστι μὲν αἰσθητὸν ὡς μερικὸν ὡς ἐν τῇδε τῇ ποσότητι ὄν· κἀντεῦθεν ἔστι τὸ εἶπερ οἶόν τε ἦν πλείους 20 εἶναι κεχωρισμένας λευκότητας, εἶδει ἂν αὐτάς διαφέρειν, οὐκ ἀριθμῷ. Τῇ δὲ γε ποσότητι καθ' αὐτὴν ἢ θέσις ἀρμόττει, ἢ τις οὐχ ἀρμόττει τῇ ποιότητι καθ' αὐτὴν, ἢς δὴ θέσεως λόγῳ δύναται μένειν ἢ ποσότης ἄτομος, καὶ χωρισθεῖσα τοῦ συνθέτου, εἰ καὶ τῆς ἀτομότητος ἐν τῷ ὑποκειμένῳ προσείληφε τὴν ἀρχήν. Ἄει μέντοι γε ἔχει καὶ διατηρεῖ ἐν τῇ 25 ἑαυτῆς φύσει τὴν πρὸς τὸ ὑποκείμενον ἐπιτηδειότητα, καὶ διὰ τοῦτο ὁ τοῦ συμβεβηκότος λόγος οὐκ ἀπόλλυται ταύτῃ· οὐ γὰρ ἔστιν ἐκ τοῦ λόγου τοῦ συμβεβηκότος τὸ κατ' ἐνέργειαν ἐνυπάρχειν, ἀλλὰ μόνον τὸ κατ' ἐπιτηδειότητα. Ἐντεῦθεν γοῦν ἀποδοθῆναί τις ἀμηγέπη δύναται λόγος καὶ τοῖς ἀποροῦσι περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας, ὅπως δύο ποσότητες ἀριθμῷ 30 διακεκριμένοι ἐν δυοῖς θυσιαστηρίοις εὐρίσκονται ἄνευ ὑποκειμένου. Ἄλλ' ὁ μὲν περὶ τούτου λόγος ἀναβεβλήσθω νῦν· τῆς δὲ προκειμένης ἡμῖν ἐξηγήσεως ἀνθεκτέον.

Αἱ τοιαῦται τοίνυν οὐσίαι. — Δείξας ὁ διδάσκαλος ὅπως ἐν ταῖς ἀπλάις οὐσίαις τὸ εἶδος αὐτῶν ἔστιν ἢ οὐσία αὐτῶν, νῦν ἐν τῷ μέρει 35 τούτῳ ζητεῖ καὶ διασαφεῖ πότερόν ἐστὶ τις σύνθεσις ἐν ταῖς οὐσίαις, ἃς f. 67 ἀπλάς προσηγόρευεν, ἢ παντοία | ἀπλότης ἐστὶν ἐν αὐταῖς. Πρῶτον μὲν οὖν διασαφεῖ τὴν ἐνδεχομένην αὐτοῖς ἀποδίδοσθαι σύνθεσιν, τίς ἐστὶ δεύτερον, ἐκ τῆς συνθέσεως ταύτης τὴν αἰτίαν ἀποδίδωσι τοῦ πλῆθους

αὐτῶν. Τὸ πρῶτον αὐθις εἰς τρία διαιρεῖται μέρη κατὰ τοὺς τρεῖς τρόπους τῆς συνθέσεως, οὓς ἀποδίδωσι. Σύγκεινται γάρ, φησὶν, ἐκ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ εἶναι, ἐκ τῆς ἐντελεχείας καὶ τῆς δυνάμεως, καὶ ἐκ τοῦ ᾧ ἔστι, καὶ ὅπερ ἔστιν. Περὶ δὲ τὸ πρῶτον αὐθις δύο ποιεῖ· πρῶτον, τίθησι τὸν πρότερον τῆς συνθέσεως τρόπον· δεύτερον, ἀποσκευάζεται τινα ἀπορίαν.

Πρὸ πάντων τοίνυν τιθεῖς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ καὶ τὸ βούλημα, φησὶν ὡς, εἰ καὶ αἱ τοιαῦται οὐσίαι εἶδη μόνον εἰσὶν ὕλης χωρὶς, ὅμως οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς παντοῖα ἀπλότης οὐδ' εἰλικρινεῖς εἰσὶν ἐνέργειαι, καθάπερ φαμέν τὸν Θεὸν εἶναι, ἀλλ' ἔχουσιν ἐν ἑαυταῖς δυνάμιν τινα ἀναμεμιγμένην. 10 Ἀποδείκνυσι δὲ πρῶτον ἀνωθεν λαμβάνων, ὅτι εἰσὶν τοιαῦται οὐσίαι σύνθετοι ἐξ οὐσίας καὶ τοῦ εἶναι, καὶ ὁ λόγος αὐτῷ τοιοῦτος τίς ἐστίν. Ὅπερ ἔστιν ἐν τινὶ μὴ ἐκ τοῦ λόγου ἢ τῆς ἐννοίας τῆς οὐσίας αὐτοῦ, τοῦτο ἐπέισακτόν ἐστι καὶ ποιοῦν σύνθεσιν μετὰ τῆς οὐσίας αὐτῆς· ἀλλὰ τὸ εἶναι οὕτως ἔχει πρὸς τὴν οὐσίαν· ἐνεστι γὰρ αὐτῇ, καὶ οὐκ ἔστιν ἐκ 15 τῆς ἐννοίας αὐτῆς· τὸ εἶναι ἄρα ποιεῖ σύνθεσιν μετὰ τῆς οὐσίας. Ἡ μείζων ἐστὶν ἐναργής· ἢ γὰρ λευκότης, ἅτε ἐνυπάρχουσα τῷ ἀνθρώπῳ, μὴ μέντοι ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς οὐσίας αὐτοῦ τυγχάνουσα, ἐπεισοδιῶδες τί ἐστι καὶ σύνθεσιν ποιοῦν μετ' αὐτοῦ. Ἡ δὲ ἐλάττων δείκνυται· πᾶσα γὰρ οὐσία νοεῖσθαι δύναται χωρὶς τοῦ νοεῖσθαί τι περὶ τοῦ εἶναι αὐτῆς· 20 δύναμαι γὰρ νοεῖν τί ἐστὶν ἄνθρωπος ἢ φοῖνιξ, οὐ νοῶν εἰ ἄρα εἰσὶν ἐν τῇ τῶν ὄντων φύσει. Καὶ συμπεραίνει ὅτι ἐντεῦθεν ἐπόμενόν ἐστιν διαφορὰν εἶναι ἐν αὐταῖς τοῦ εἶναι καὶ τῆς οὐσίας, καὶ ἐπομένως τοῦ εἶναι μετὰ τῆς οὐσίας γίνεσθαι σύνθεσιν ἐν αὐταῖς.

LXXXIII.

πγ'. Πῶς δεῖ νοεῖν τοῦτο τὸ ζήτημα καὶ περὶ τίνος εἶναι.

Ἔστι δὲ ῥάδιον συνιδεῖν ἐκ τούτων τῶν λόγων, ὅτι ὁ διδάσκαλος διαλέγεται περὶ τοῦ εἶναι τῆς κατὰ τὴν ἐντελέχειαν ὑπάρξεως, οὐ περὶ τοῦ εἶναι τῆς οὐσίας· ἐν γὰρ τῇ ἀποδείξει τῆς ἐλάττονος προτάσεως ἔλεγε 30 δυνατὸν εἶναι νοεῖν τὴν οὐσίαν τινὸς ἄνευ τοῦ νοεῖν αὐτὸ εἶναι ἐν τῇ τῶν πραγμάτων φύσει· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ εἶναι τῆς κατὰ τὴν ἐντελέχειαν ὑπάρξεως. Ἀλλὰ σαφές ἐστὶν ὡς οὐ δύναμαι νοεῖν τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος, μὴ νοῶν καὶ τὸ εἶναι τῆς οὐσίας. Ὅθεν, εἰ καὶ ἡ οὐσία καὶ τὸ εἶναι τῆς κατὰ τὴν ἐντελέχειαν ὑπάρξεως πραγματικῶς διαφέρουσιν, ἢ μέντοι f. 67 γε οὐσία καὶ τὸ εἶναι τῆς οὐσίας ἔνεισι πραγματικῶς, καὶ διὰ τοῦτο ὁσάκις ἂν ὁ διδάσκαλος λέγῃ συγκεῖσθαι τι ἐκ τοῦ εἶναι καὶ τῆς οὐσίας, ὡς ἐνταῦθα περὶ τῶν ἀπλῶν οὐσιῶν ἔλεγε, νοεῖσθαι δεῖ τοῦτο περὶ τοῦ εἶναι τῆς κατὰ τὴν ἐντελέχειαν ὑπάρξεως, οὐ περὶ τοῦ εἶναι τῆς οὐσίας.

LXXXIV.

πδ'. Πῶς ἢ ἐκ τοῦ εἶναι καὶ τῆς οὐσίας σύνθεσις νοεῖται
περὶ τοῦ αὐτοῦ εἶναι.

Πορίζονται δέ τινες ἐκ τῶν τοῦ διδασκάλου λόγων καὶ τοῦτο, ὡς οὐ
δ δεῖ λέγεσθαι τι συγκεῖσθαι τι ἐκ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ εἶναι, ὡς ἂν μὴ
ἐντεῦθεν νοηθῆ τὸ εἶναι ἐνδότερον τυγχάνειν καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πράγ-
ματος, ἀλλὰ δεῖ μᾶλλον λέγεσθαι συγκεῖσθαι ἐκ τῆς οὐσίας μετὰ τοῦ
εἶναι, ὃ πῶς ἐστὶν ἀληθὲς προῖών ὁ λόγος δηλώσει.

LXXXV.

πε'. Ὅπως ἔχουσιν ἐν τῷ Θεῷ τὸ εἶναι καὶ ἡ οὐσία.

Δείξας τοίνυν ὁ διδάσκαλος, ὡς ἐν ταῖς ἀπλαῖς οὐσίαις ἔστι σύν-
θεσις ἐξ οὐσίας καὶ τοῦ εἶναι, ἐπεὶ ταῦτα ἐν ταύταις διενηνόχασι
πράγματι, ἐπεὶ δυνατόν ἦν τινα ἀπορεῖν εἰ καὶ πάσαις ταῖς ἀπλαῖς
15 οὐσίαις τοῦτο συμβέβηκε, προσδιορίζεται ὅτι· „Πλὴν εἰ μὴ τις εἴη
οὐσία καὶ πρᾶγμα οὐ ἢ οὐσία ἐστὶν αὐτὸ τὸ εἶναι αὐτοῦ“· τοῦτο δὲ
οὐδὲν ἄλλο δύναται εἶναι εἰ μὴ ἐν καὶ πρῶτον, καὶ τοῦτο δείκνυσι λόγῳ
τοιῷδε.

Ἐκεῖνο οὐ δύναται πληθύνεσθαι, ἐν ᾧ οὐ δυνατόν ἐστὶν αἰτίαν εἶναι
20 τινα πληθυσμοῦ· ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ τῷ πράγματι οὔτινος οὐσία ἐστὶν αὐτὸ
τὸ εἶναι αὐτοῦ οὐ δυνατόν ἐστὶ πῖπτειν τὸν λόγον τοῦ πληθυσμοῦ· ἄρα
καὶ τὰ λοιπά. Ἡ μείζων σαφής ἐστὶν αὐτόθεν. Ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐλάττονος
τοιαύτη ἐπάγεται. Τρισὶ τρόποις δυνατόν ἐστὶν ἐν τι πληθύνεσθαι· ἢ
προσθήκη διαφορᾶς τινος, ὡσπερ ἢ τοῦ γένους φύσις εἰς εἶδη πληθύνεται·
25 ἢ προσλαμβανομένης τῆς φύσεως ἐν διαφοροῖς ὕλαις, ὡσπερ ἢ φύσις τοῦ
εἶδους ἐν πολλοῖς ἀτόμοις πολλαπλασιάζεται· ἢ τῷ θάτερον μὲν εἶναι
ἀπολελυμένον, θάτερον δὲ ἐν ἄλλῳ προσειλημμένον, ὡσπερ εἰ ἦν τις θερμὴ
κεχωρισμένη, ἢν ἂν ἄλλη προδήλως παρὰ τὴν ἀχώριστον θερμὴν ἐξ αὐτοῦ
δήπου τοῦ κεχωρίσθαι. Δῆλον δὲ ἐστὶν ὡς, εἰ μὴ θῶμέν τι πρᾶγμα ὅπερ
30 ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ, οὕτω δηλονότι ὥστε αὐτὸ τὸ εἶναι αὐτοῦ τυγχάνειν
ὑφεστῶς, καθάπερ καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ ὑφέστηκεν, οὐ μεθέξει πη τοῦ
πλήθους οὔτε κατὰ τὸν πρότερον τρόπον, τουτέστι προσθήκη διαφορᾶς·
οὕτω γὰρ οὐκ ἂν ἦν εἶναι μόνον, ἀλλ' εἶναι καὶ εἶδος τι, ὅπερ ἐστὶν
ἐναντίον τοῖς προϋποτεθειμένοις· ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τὸν δεύτερον τρόπον,
35 τουτέστι προσθήκη τῆς ὕλης· τοῦτο δ' ἂν εἴη καὶ ἀδυνατώτερον· οὕτω
f. 68 γὰρ οὐδ' ἂν ἦν ὑφεστῶς τὸ εἶναι αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐτέρου | δεόμενον πρὸς τὸ
ὑφεστάναι τῆς ὕλης, ὅπερ ἐστὶ κατὰ τῶν προϋποτεθειμένων· ἀλλ' οὐδὲ
κατὰ τὸν τρίτον τρόπον, δηλονότι τῷ ἀπολελυμένῳ τε καὶ προσειλημμένῳ·
ὑπόκειται γὰρ τὸ τοιοῦτον πρᾶγμα ἀπολελυμένον ἔχειν τὸ εἶναι καὶ

ἄθενι τρόπῳ προσειλημμένον ἐν τινι, ἅτε ὑφεστός ἔχον αὐτό. Παρητήσατο
 ἔκ τούτου δείξαι, ὡς ἐκ τοῦ προηγουμένου σαφές ὄν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ
 εἶναι τῆς φύσεως ἐκείνης οὐ προσίεται τὴν τῆς ὕλης κοινωνίαν· ὑφέστηκε
 γὰρ καθ' αὐτό· ἐντεῦθεν οὐδὲ τῷ ἀπολελυμένῳ καὶ προσειλημμένῳ πολλα-
 κλασιάζεσθαι δύναται. Καταλείπεται τοίνυν τὸ τοιοῦτον πρᾶγμα, ὅπερ ἐστὶ
 τὸ εἶναι αὐτοῦ, μὴ δύνασθαι εἶναι εἰ μὴ ἐν, κἀντεῦθεν ἐπομένως συμβαί-
 νει τῶν ἄλλων πάντων τῶν παρ' αὐτὸ διαφέρειν τὸ εἶναι τῆς οὐσίας ἢ τῆς
 φύσεως, ἢ τοῦ εἶδους αὐτῶν· ἐν τι γὰρ ταῦτα πάντα σημαίνουσι. Καὶ οὕτω
 καλῶς συμπεραίνεται ἐν ταῖς νοήσεσι τὸ εἶναι παρὰ τὴν οὐσίαν αὐτῶν
 ὑπάρχειν.

Ἐπεὶ δὲ ἔδειξεν ὅπως ἐν ταῖς ἀπλάις οὐσίαις ἢ τοῦ εἶναι καὶ τῆς
 οὐσίας εὐρίσκειται σύνθεσις, ἐπομένως δείκνυσιν ὅπως ἐστὶν ἐν αὐταῖς ἢ
 τῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας σύνθεσις λόγῳ τοιῷδε. Ἄπαν δεχόμενον τι ἀπό-
 τινος ἔχει πρὸς αὐτὸ τὸ λαμβανόμενον ὡς δύναμις πρὸς ἐντελέχειαν· ἀλλὰ
 πᾶν κτίσμα δέχεται τὸ εἶναι ἀπὸ τινος· πᾶσα ἄρα τοιαύτη οὐσία, ἢ δεχο-
 μένη τὸ εἶναι, ἔχει πρὸς αὐτὸ τὸ εἶναι ὡς δύναμις πρὸς ἐνέργειαν. Ἡ μείζων
 ἵναργής· τὸ γὰρ λαμβάνειν ἰδίωμα τῆς ὕλης ἐστίν, ἥτις τό γε ἐφ' ἑαυτῇ
 δυνάμιν σημαίνει καὶ δύναμις ἐστὶν εἰλικρινής. Ἡ ἐλάττων οὕτως δεικνυ-
 ται. Πᾶν ὅπερ προσήκει τινὶ ἢ ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς αὐτοῦ φύσεως κτίζεται,
 ὡς τὸ γελαστικὸν ἐν ἀνθρώπῳ, ἢ ἐπεισέρχεται ἐκ τινος ἀρχῆς ἐξωτερικῆς,
 ὡς τὸ φῶς ἐν ἀέρι ἐκ τῆς τοῦ ἡλίου ἐπιρροῆς· ἀλλ' ἀδύνατόν ἐστιν αὐτὸ
 τὸ εἶναι ἐξ αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἢ τῆς οὐσίας παρηχθῆαι τοῦ πράγματος, ὡς
 ἐξ αἰτίας λέγω ποιητικῆς· εἶπετο γὰρ ἂν ἐντεῦθεν εἶναί τι αἷτιον ἑαυτοῦ
 καὶ προάγειν ἑαυτὸ εἰς τὸ εἶναι, ὅπερ ἀδύνατον. Δεῖ τοίνυν παντάπασιν
 τὸ τοιοῦτο πρᾶγμα οὐ τὸ εἶναι ἐστὶν ἄλλο παρὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ ἔχειν
 ἀπ' ἄλλου τὸ εἶναι. Καὶ ἵνα μηδεὶς ὑπολάβῃ πάντα τὰ ἔχοντα τὸ εἶναι
 ἔχειν αὐτὸ παρ' ἄλλου, προστίθησιν ὅτι τοῦτο πᾶσιν ὑπάρχει πλὴν τῆς
 πρώτης αἰτίας. Καὶ τὸν λόγον προστίθησι. Πᾶν γάρ, φησί, δι' ἕτερον ὄν
 ἐξ ἀνάγκης ἀνάγεται πρὸς τὸ δι' ἑαυτὸ ὄν ὡς πρώτην αἰτίαν. Οὐκοῦν δεῖ
 εἶναί τι τὸ αἷτιον τοῦ εἶναι πᾶσι τοῖς οὐσι διατὸ αὐτὸ τυγχάνειν εἶναι
 μόνον δι' ἑαυτό· ἄλλως γάρ, ἦν ἂν ἐπ' ἄπειρον ἐν τοῖς αἰτίοις ἢ πρόοδος, f. 68^r
 εἴπερ ἄπαν ὅπερ οὐκ ἐστὶν εἶναι μόνον αἰτίαν ἔχει τοῦ ἰδίου εἶναι, ὡς
 εἴρηται· κἀντεῦθεν συμπεραίνει ἀσφαλῶς, ὡς ἄρα ἢ νόησις εἰδός ἐστι
 καὶ εἶναι, καὶ ἔχει τὸ εἶναι αὐτῆς ἀπὸ τοῦ πρώτου ὄντος, ὅπερ εἶναι μόνον
 ἐστὶ· τοῦτο δ' ἐστὶ, φησὶν, ἢ πρώτη αἰτία, ἥτις ἐστὶν ὁ Θεός. Καὶ οὕτω
 τελευταῖον συμπεραίνει ὡς, ἐπειδὴ ἢ οὐσία λαμβάνει τὸ εἶναι, ἢ οὐσία
 ἔχει τόπον δυνάμεως καὶ τὸ εἶναι λόγον ἐντελεχείας, καὶ οὕτως αἱ νοήσεις
 σύνθετοι ἔσονται ἐκ δυνάμεως καὶ ἐντελεχείας ὡσπερ ἐκ τοῦ εἶναι καὶ

1 ὑφεστός sic codd.

τῆς οὐσίας, ὡς εἶρηται πρότερον. Οὐ μέντοι γε διὰ τοῦτο δεῖ λέγειν αὐτάς ἐξ ὕλης συντεθεῖσθαι καὶ εἶδους, εἰ μὴ ὁμωνύμως· τὸ γὰρ πάσχειν, τὸ δέχεσθαι, τὸ ὑποκεῖσθαι καὶ πάντα δὴ τὰ τοιαῦτα ὁμωνύμως ταῖς νοεραῖς οὐσίαις ἀποδιδόαμεν, καθάπερ εἶρηται πρότερον, ἂν δοκοῦσιν ἀρμόττειν τῷ πράγματι τῷ λόγῳ τῆς ὕλης, ὡς Ἀβερόης φησὶν ἐν τρίτῳ τῶν περὶ ψυχῆς. Ἡ μὲν οὖν τοῦ διδασκάλου λέξις κἀνταῦθα σαφῆς ἦν, ὥστε καὶ ὑφ' ἡμῶν κατ' ἐπιδρομὴν ἐφωδεύθη, μηδὲν σχεδὸν αὐτῇ προστεθεικότων οἰκοθεν εἰς σαφήνειαν.

LXXXVI.

10

πς'. Ὅπως τὰ ἴδια συμβεβηκότα οὐ γίνονται κυρίως ἐκ τῶν οὐσιωδῶν ἀρχῶν τοῦ πράγματος εἰ μὴ ὡς ἐξ ὑποκειμένου.

Ἄλλ' ἐπειδὴ μὴ γίνεσθαι τὸ εἶναι παρὰ τοῦ εἶδους ὡς ἀπ' αἰτίας ποιητικῆς ἔλεγεν, περὶ τοῦ δευτέρου τρόπου τῆς συνθέσεως τὸν λόγον ποιούμενος, ἐπέρχεται ταῦτο δὴ τοῦτο καὶ περὶ τῶν συμβεβηκότων πολλῶ μᾶλλον φρονεῖν, ὡς οὐδ' αὐτὰ γίνονται ἐκ τῶν οὐσιωδῶν ἀρχῶν τοῦ πράγματος ὡς ἐξ αἰτίας ποιητικῆς· οὐδὲν γὰρ ἔστιν ἕτερον οὕτως ἐνδοθεν τῷ εἶδει παρεπόμενον ὡς τὸ εἶναι, διὸ καὶ κοινῶς λέγεται παρὰ πάντων, ὅτι τὸ εἶναι τοῦ εἶδους ἐστὶν ἀποτελεσμα, ὅπερ οὐχ οὕτω δεῖ νοεῖσθαι ὡς γινομένου τοῦ εἶναι παρὰ τοῦ εἶδους ὡς ἀπ' αἰτίας ποιητικῆς, ἀλλ' ὡς ὄντος ἀποτελέσματος αὐτοῦ καὶ ἔργου εἰδικοῦ· ἔστι γὰρ τι καὶ τὸ εἶδος τῶν αἰτίων, ὡς τῷ Φιλοσόφῳ δοκεῖ. Εἰ γοῦν τὸ εἶναι μὴ ἔστι παρὰ τοῦ εἶδους ὡς αἰτίας ποιητικῆς, σχολῆ γε τὰ ἄλλα ἔστα· συμβεβηκότα παρὰ τοῦ εἶδους οὕτως, ἢ παρὰ τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους ὁμοῦ ὡς ἀπ' αἰτίων ποιητικῶν, ἀλλὰ λέγονται γίνεσθαι παρ' αὐτῶν καθόσον αὐτῶν μεσιτευόντων προάγονται, διότι ἐκ τῆς ἐνώσεως αὐτῶν τῶν οὐσιωδῶν ἀρχῶν ἀναδρώσκουσι, καὶ εἰ δεῖ περὶ τούτων ἀκριβολογεῖσθαι ὡς οἶόν τε, ἐκεῖθεν προάγονται καὶ ταῦτα ποιητικῶς ὄθεν αἰ τούτων ἀρχαὶ προάγονται, ἀλλὰ διὰ τὸ τὴν ποιητικὴν αἰτίαν ἐκείνην μὴ προάγειν αὐτὰ εἰ μὴ μεσιτεουσῶν πως τῶν ἀρχῶν ἐκείνων, αἷς αὐτὰ φυσικῶς ἔπονται, διὰ τοῦτο λέγεται γίνεσθαι ταῦτα ἐκ τῶν ἀρχῶν τούτων.

f. 69 Ἡ δυνατόν ἐστι λέγειν, ὡς ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος αἰτία | εἰσὶ τῶν συμβεβηκότων τῷ ὑποκεῖσθαι σφίσι, καθόσον αὐτὰ δηλονότι προσίενται καὶ προσλαμβάνουσιν, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν φυσικῶν φησὶν ὁ Φιλόσοφος, ὅτι ἡ ὕλη μετὰ τοῦ εἶδους αἰτία ἐστὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τῶν ἐν αὐτῇ, ὡς μητήρ· ὁμηλον δέ ἐστιν, ὡς ἡ μητήρ οὐκ ἔστιν αἰτία ποιητικὴ ἐν τῇ γενέσει τοῦ ζώου, ἀλλὰ μᾶλλον δεχομένη τε καὶ λαμβάνουσα, ὥσπερ οὐδὲ ἡ γῆ ἐν τοῖς ἀπ' αὐτῆς φουμένοις.

Οἶδα δὲ τινὰς ἐγὼ διαιροῦντας τὸν περὶ τῶν συμβεβηκότων λόγον· φασὶ γὰρ τῶν συμβεβηκότων τὰ μὲν εἶναι κοινά, τὰ δὲ ἴδια πάθη· καὶ τῶν τοιούτων παθῶν τὰ μὲν ἐνεργείας εἶναι τοῦ ὑποκειμένου ἢ ἐπόμενα

ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ, ὥσπερ τὸ νοεῖν ἐν ἀνθρώπῳ ἴδιον εἶναι πάθος καὶ ἐνέργειαν αὐτοῦ, τὸ δὲ δεκτικὸν ἐπιστήμης εἶναι ὡς ἐπόμενον τῇ τοῦ νοεῖν ἐνεργείᾳ· τὰ δὲ μήτ' ἐνεργείας εἶναι μήτε τῇ ἐνεργείᾳ ἐπόμενα, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιγιγόμενα ἔξωθεν, πεφυκέναι μέντοι πως τὸ ὑποκείμενον πρὸς τὴν τούτων ὑποδοχὴν, ὥσπερ τὸ λάμπειν τῷ διαφανεῖ ἔξωθεν μὲν ἐπιγίνεται, ἔχει μέντοι τινὰ πρὸς τὸ λάμπειν τὸ διαφανὲς ἐπιτηδειότητα τελειουμένην αὐτῷ τῷ φωτί, ὅπερ ποιητικῶς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ φωτεινοῦ σώματος πρόεισι. Τούτων τοίνυν οὕτω διηρημένων, τὰ μὲν κοινὰ συμβεβηκότα φασίν, ὡς δὲ καὶ τὰ ἴδια πάθη τὰ ἔξωθεν προϊόντα, οὐκ ἐκ τῆς ὕλης γίνεσθαι καὶ τοῦ εἶδους ποιητικῶς, ἀλλὰ μόνον συνεργεῖν αὐτοῖς τὸ ἐκ τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους συνεστῶς ὑποκείμενον· οὔτε γὰρ ἡ ἔκλειψις τῆς σελήνης ἱκανῶς ἐκ τῶν τῆς σελήνης ἀρχῶν γίνεται, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τοῦ τὴν γῆν ἐμφράττειν αὐτῇ τὸν ἥλιον παρεμπίπτουσιν, ὅπερ ἐστὶν ἐξωτερικὴ τις αἰτία συνεργάζεται μέντοι τὸ ὑποκείμενον τῆς σελήνης τῇ τοιαύτῃ κινήσει· οὔτε τὸ διαφανὲς ἱκανόν ἐστὶν αἴτιον ποιητικὸν τοῦ λάμπειν, ὅπερ ἐστὶν ἐν αὐτῷ· οὐ γὰρ ἐκ τῶν τοῦ διαφανοῦς ἀρχῶν γίνεται, ἀλλὰ τῇ παρουσίᾳ τοῦ λάμποντος σώματος· συνεργεῖ μέντοι γε καὶ αὐτὸ φύσει τῇ πρὸς τὸ λάμπειν ῥοπῇ· ἅπαν γὰρ δεόμενον τελειοῦσθαι ῥέπει πως πρὸς τὸ δυνάμενον τελειοῦν, τὸ δὲ φῶς, τελειότης ἐστὶ τοῦ διαφανοῦς, καθό ἐστι τὸ διαφανὲς ἐνεργείᾳ, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν περὶ ψυχῆς φησὶν ὁ Φιλόσοφος. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ λευκότης ἐν τῷ σώματι οὐκ ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ σώματος προήκται ποιητικῶς, ἀλλὰ φέρει μὲν τινὰ πρὸς τοῦτο συντέλειαν τὸ σῶμα ὡς δεκτικὸν τῆς λευκότητος καὶ τῷ ᾧδὲ πως συμπεπλέχθαι ὥστε λευκότητος εἶναι δεκτικόν, οὐχ ἑτέρας ποιότητος, καὶ μέτρῳ τοιαύτῃ· τὸ μέντοι τῆς τοιαύτῃ συμπλοκῆς αἴτιον ἔξωθεν ἐστὶν, πρὸς δὲ δὴ μᾶλλον δυνάμει πως ἐστὶ τὸ τῇ λευκότητι ὑποκείμενον σῶμα, ὡς ἐκεῖθεν ἐνδιδομένης αὐτῷ τῆς τοῦ τοιόνδε εἶναι ἐντελεχείας. Τὰ δὲ ἴδια πάθη, φασίν, ἅπερ ἐνέργειαι, ἢ ἐπόμενα ταῖς ἐνεργείαις εἰσίν, ἐκ τῶν ὑποκειμένων αὐτῶν ποιητικῶς γίνονται· ὡς γὰρ ἡ μεταβολὴ ποιεῖ γινώσκειν τὴν ὕλην, οὕτως ἡ ἐνέργεια τὸ εἶδος τεκμηριοῖ, κατὰ τὸν Ἀβερρόην ἐν πρώτῳ τῶν φυσικῶν. Οὕτω τοίνυν πᾶσα ἐνέργεια πρόεισιν ἐκ τοῦ εἶδους, καὶ εἴ τι τῇ ἐνεργείᾳ ἔπεται. Ἐπεὶ δὲ ἔνια τῶν ἰδίων παθῶν ἐνέργειαι εἰσίν, ἢ ἐπόμενα ταῖς ἐνεργείαις, ὡς εἴρηται, τὰ τοιαῦτα ποιητικῶς ἐκ τοῦ εἶδους προΐασιν, ὥστε ἐκ τῶν τοῦ ὑποκειμένου ἀρχῶν ταῦτα ποιητικῶς γίνονται. Οὗτοι δὲ διαιροῦσι καὶ τὸ ποιητικόν. Ἔστι μὲν γάρ, φασί, τὸ κινήσει ποιοῦν καὶ μεταβολῇ, ὥσπερ ὁ οἰκοδόμος ποιεῖ τὴν οἰκίαν· οὕτω δὲ οὐκ ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον ποιητικὸν τοῦ ἐν αὐτῷ πάθους· ἐστὶ δὲ τὸ ποιοῦν ἀπλῆ τινι προβολῇ, καὶ οὕτως ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἰδίου πάθους ποιητικόν. Κατὰ δὲ τὸν πρότερον τοῦ ποιοῦντος τρόπον, ὑπὸ τοῦ γεννώντος τὰ τοιαῦτα πάθη ἐνδίδονται, ὑφ' οὗ καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ· ἀλλ' ἐξ ἐκείνου μὲν

γίνονται ποιητικῶς ταῦτα, τοῦ εἶδους μεσολαβοῦντος, οὐδ' ἄνευ κινήσεως καὶ μεταβολῆς· ἐκ δὲ τοῦ εἶδους ἀμέσως, ἀπλῆ τινι προόδῳ καὶ χωρὶς κινήσεως καὶ μεταβολῆς.

Ἄλλα ταῦτα μὲν ἐς τοσόνδε, καίτοι πολυσχιδῆς ἐστὶν ἡ ὁδὸς τῆς τοιαύτης διαιρέσεως· ἀρκεῖ δὲ τὸν σκοπὸν τῶν οὕτω φρονούντων καὶ τοῖς εἰρημένοις ὡσπερ αἰνίξασθαι. Ἄλλα τὰ πρότερον εἰρημένα μᾶλλον τῆ τοῦ διδασκάλου γνώμη συμβαίνει· οὐδὲ γὰρ τὰ δεύτερα λίαν ἀπάδει τῷ γε προσέχειν ἐθέλοντι.

LXXXVII.

10 πζ'. Πῶς δυνατόν ἐστὶ τιθέναι ἐν τοῖς ἀγγέλοις ὕλην, καὶ πῶς μή.

Δεῖ δὲ καὶ τοῦτο σημειώσασθαι πρὸς μείζω τῶν εἰρημένων τῷ διδασκάλῳ σαφήνειαν ὅτι, τῆς ὕλης κυρίως λαμβανομένης, ὡς εἰλικρινῆ δύναμιν μόνον δηλοῖ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆς, οὐδαμῶς ἐν τοῖς ἀγγέλοις τιθέναι
15 δυνάμεθα ὕλην, οὔτε ἐν ταῖς ψυχαῖς· ταῦτα γὰρ ἐνέργειαί εἰσι κατὰ τὰς οὐσίας αὐτῶν· ἐξηπλωμένως δὲ λαμβανομένης ἢ ὁμωνύμως, τῷ γε λόγῳ τοῦ δέχεσθαι, δυνατόν ἐστὶ καὶ ἐν ταύταις ταῖς οὐσίαις ὕλην τιθέναι ὀρθῶς, καθόσον αὐταῖς ὁ τῆς δυνάμεως προσήκει λόγος. Ἐπειδὴ γὰρ πᾶσα ἐνέργεια εἴτουν ἐντελέχεια εἶδος δύναται λέγεσθαι, καθόσον δίδωσι τὸ εἶναι
20 καὶ μορφοῖ, οὐκ ἔστιν ἄτοπον ἐν τοῖς ἀγγέλοις καὶ ταῖς ψυχαῖς σύνθεσιν τινὰ ἐξ ὕλης καὶ εἶδους τιθέναι, εἴπερ σύνθεσιν μὲν οὐσίας καὶ τοῦ εἶναι τίθεμεν ἐν αὐτοῖς, τούτων δὲ τὸ μὲν εἶναι ὡσπερ ἐνέργειάν τινὰ μορφω-
f. 70 τικὴν τῆς οὐσίας εἶναι φαμέν, τὴν δ' οὐσίαν αὐτὴν | ὡσπερ δύναμιν τινὰ προσιεμένην αὐτὸ τὸ εἶναι καὶ προσλαμβάνουσαν. Οἱ δὲ τῆς ἐναντίας
25 προϊστάμενοι δόξης οὐδεμίαν ἄλλην ὕλην ἐν τοῖς ἀγγέλοις τίθενται εἰ μὴ ταύτην· εἰ γε καλῶς ἐξετάζοιντο, καὶ ταύτην, ὡς ἔοικε, προσαγορεύουσι ὕλην πνευματικὴν. Ὅθεν οὐδὲ διαφορά τις ἐν αὐτοῖς κατοπτεύεται πρὸς τοὺς μὴ τιθέντας τὴν ὕλην ἐν τοῖς ἀγγέλοις, εἰ μὴ κατὰ τοῦνομα μόνον· ὁμωνύμως γὰρ περὶ τῆς ὕλης διαλέγονται. Ἄλλ' ἡμῖν εἴρηται κυρίως περὶ
30 αὐτῆς, ὡς οἶόν τε ἦν.

Καὶ διότι, ὡς εἴρηται, ἡ οὐσία τῆς νοήσεως. — Ἀκολουθῶς τοῖς εἰρημένοις ὁ διδάσκαλος καὶ τὸν περὶ τῆς τρίτης συνθέσεως ἀποδίδωσι λόγον, ὡς καὶ αὐτὸ ἐν ταῖς ἀπλαις οὐσίαις εὐρίσκεται· αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ τοῦ ψ καὶ ὀ· αὕτη δὲ ἔπεται τῆ δευτέρᾳ δῆπου συνθέσει.
35 Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τοῦ διδασκάλου λόγος ὠδὶ προχωρεῖ. Πᾶν συγκείμενον ἐκ τοῦ εἶναι καὶ τῆς οὐσίας σύγκειται ἐκ τε τοῦ ψ καὶ ὀ ἐστὶν· ἀλλ' ἡ ἀπλῆ οὐσία τοιάδε ἐστίν· ἄρα καὶ τὰ λοιπά. Ἡ ἐλάττων ἐναργῆς ἐκ τῶν ἀποδεδειγμένων. Ἡ μείζων δείκνυται νῦν. Εἴρηται, φησὶν, ὡς ἡ οὐσία

τῆς νοήσεως αὐτὴ ἐστὶν ἡ νόησις, διότι τὸ εἶδος, ὃ ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτῆς, ἐστὶν αὐτὴ ἡ νόησις, καὶ διὰ τοῦτο ἡ οὐσία αὐτῆς ἐστὶν αὐτὸ ὅπερ ἐστὶν αὐτὴ· τὸ δὲ εἶναι αὐτῆς, ὅπερ ἐκ τοῦ Θεοῦ προσλαμβάνεται, τοῦτο τυγχάνει τὸ ᾧ ἐστὶν αὐτὴ, εἴτουν ὑφέστηκεν ἐν τῇ τῶν πραγμάτων φύσει· καὶ οὕτως ἐπεταὶ τὰς τοιαύτας οὐσίας λέγεσθαι συγκεῖσθαι ἐκ τοῦ ᾧ ἐστὶ 6 καὶ ὅπερ ἐστὶ, τουτέστι ἐκ τοῦ εἶναι καὶ τῆς οὐσίας· ἢ συγκεῖσθαι ταύτας ἐκ τοῦ ὃ ἐστὶ καὶ τοῦ εἶναι, ὡς φησὶν ὁ Βοήτιος, ὃ ἐστὶ τὴν οὐσίαν λέγων.

LXXXVIII.

πη'. Πῶς ἂν νοοῖτο ἡ τῶν ἀγγέλων ἀπλότης. 10

Ὅστε σαφές ἐστὶ τὸν διδάσκαλον τοῦτον οἶεσθαι τὰς εἰρημένους οὐσίας ἀπλᾶς λέγεσθαι, οὐ τῷ μηδεμίαν ἐν αὐταῖς εἶναι σύνθεσιν· οὕτω γὰρ οὐκ ἂν διήνεγκαν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅς ἐστὶν ἀπλούστατος καὶ οὐδεμία σύνθεσις ἐστὶν ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἀπλᾶί λέγονται οὐσίαι, διότι τῆς συνθέσεως τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους ἐστέρηνται· αὐτὴ δὲ τῶν συνθέσεων τῶν φυσικῶν ἢ γε 16 πρώτη καὶ φανερωτέρα καὶ εἰωθυῖα λέγεσθαι μάλιστα πέφυκεν.

Καὶ διότι ἐν ταῖς νοήσεσι τίθεται. — Νῦν ἐκ τῶν πρότερον εἰρημένων τὸν λόγον ἀποδίδωσι τοῦ πλήθους τῶν κεχωρισμένων οὐσιῶν, καὶ φησὶν ὡς, ἐπειδήπερ ἐν ταῖς νοήσεσι δύναμις τίθεται καὶ ἐνέργεια, οὐδὲν ἐστὶ χαλεπὸν εὑρεῖν τὸ τῶν νοήσεων πλῆθος, οὐ λέγω δὲ τὸν ἀριθμὸν 20 ὅσος ἐστίν, ἀλλ' ὅτι πλείους εἰσὶν, ὅπερ ἦν ἀδύνατον εὑρεθῆναι, μηδεμιᾶς ἐν αὐταῖς δυνάμεως οὔσης, ἀλλ' ἢ ἐνεργειῶν μόνον, ἢ δυνάμεων μόνον οὐσῶν. Καὶ τοῦτο βεβαίως δι' Ἀβερρόου λέγοντος ἐν τρίτῳ τῶν περὶ ψυχῆς ὡς, εἴπερ ἠγνοεῖτο ἡμῖν ἡ φύσις τοῦ δυνάμει νοῦ, οὐκ ἂν ἠδυνάμεθα τὸ ἐν ταῖς χωρισταῖς οὐσίαις πλῆθος | εὑρίσκειν· ἢ δὲ τοῦ δυνάμει νοῦ φύσις f. 70^r ἐστὶ τὸ δυνάμει εἶναι εἰλικρινῆ ἐν τῷ γένει τῶν νοητῶν, τῆς ἀγνοουμένης ἂν, καὶ ὃ τῆς δυνάμεως ἔμελλεν ἀγνοεῖσθαι λόγος. Τίθησι τοίνυν διάκρισιν τῶν νοήσεων πρὸς ἀλλήλας, λέγων ὡς ἡ διάκρισις αὐτῶν ἐστὶν κατὰ τὸν διάφορον βαθμὸν τῆς ἐντελεχείας καὶ τῆς δυνάμεως, καὶ ταύτην τὴν διάκρισιν περαίνειν φησὶ καὶ ὀρίζεσθαι πρὸς τὴν ψυχὴν, ἐσχάτην οὔσαν τῶν νοερῶν 30 οὐσιῶν, εἰ καὶ ὑψηλοτάτη τῶν εἰδῶν ἐστὶ τῶν ἠνωμένων τῇ ὕλῃ· ὁθεν, ὡς ἀτελεστέρας αὐτῆς τῶν ἄλλων νοήσεων οὔσης, τὸν δυνάμει νοῦν φαμὲν ἔχειν πρὸς τὰ νοητὰ εἶδη ὡς ἡ πρώτη ὕλη πρὸς γε τὰ αἰσθητά, καὶ διὰ τὸ πλεον ἔχειν δυνάμεως αὐτὴν ἢ τὰς ἄλλας τῶν νοερῶν οὐσιῶν, οὕτω προσπελάζει τοῖς ἀνύλοις ὡσθ' ἔλκειν αὐτὰ πρὸς κοινωνίαν τοῦ εἶναι αὐτῆς, 35 ὅπερ οὐκ ἐστὶν ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ἐλκει δ' οὕτω δήπου τὴν τοῦ σώματος φύσιν ἢ ψυχὴν πρὸς τὴν κοινωνίαν τοῦ εἶναι αὐτῆς ὡς ἐκ τῆς πρὸς τοῦτο

6-7 καὶ ὅπερ — τοῦ ὃ ἐστὶ om S
c. V, 5, p. 169, 24 19 δύνამεις τις L

17 Καὶ διότι ἐν ταῖς νοήσεσι: